

вими дослідженнями і накопиченням великої кількості емпіричних даних. Марксистська ідеологія впливала на теоретичні підходи, обмежуючи різноманітність інтерпретацій. Водночас були зроблені важливі наукові відкриття і створені основи для подальшого розвитку археології у пострадянський період.

Abstract. The period of late Soviet socialism (1950s–1980s) had a controversial impact on archaeology in the USSR. Despite ideological pressure and unification, an institutional network developed, large-scale field research was conducted, and extensive empirical material was created. Archaeology was based on Marxist-Leninist theory, which limited methods and interpretations, inhibiting interdisciplinary approaches. At the same time, progressive concepts such as economic and cultural types, paleoeconomic modeling, and ecological approaches were being developed. The Institute of Archaeology conducted numerous expeditions throughout Ukraine, exploring sites from the Paleolithic to the Middle Ages. The discoveries of multilayered sites and mounds have significantly deepened knowledge of the region's ancient history.

Keywords: stagnation, archaeology, formation approach, newly constructed expeditions.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артлюхова О., Штепко О. Розвиток інвайронментальної археології у радянський період. *Человек в истории и культуре*. 2012. № 2. С. 610–616.
2. Інститут археології, 1950–1960-ті рр. *Інститут археології НАНУ*. URL: <https://iananu.org.ua/pro-institut-ia/istoriya/institut-arkheologiji-1950-1960-ti-rr>
3. Інститут археології, 1970–1980-ті рр. *Інститут археології НАНУ*. URL: <https://iananu.org.ua/pro-institut-ia/istoriya/institut-arkheologiji-1970-1980-ti-rr>

УДК 94:329.17: 356.15+929

БАТЬКИ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ У СТАНОВЛЕННІ КАТЕРИНИ ЗАРИЦЬКОЇ

В. В. Івасюк

Анотація. У статті досліджуються ключові чинники формування особистості та ідеологічних поглядів Катерини Зарицької. Аналізується вплив родинного виховання Мирона і Володимира Зарицьких, що заклало основи моральних цінностей та патріотичного духу діячки, а також освіти й позакласної діяльності на становлення світогляду. Значна увага приділяється активній участі Катерини Зарицької в «Юнацтві» ОУН, що розкрила її непересічні організаторські здібності та визначила місію життя. У статті відображається вплив цих чинників на формування стійкої, відданої ідеї та готової до викликів життя особистості.

Ключові слова: Катерина Зарицька, родина, «Юнацтво» ОУН, український визвольний рух.

У дослідженні Другої світової війни та перспектив державотворення надзвичайно важливою є діяльність ОУН та УПА. Не можна оминати жіночу частину цього визвольного руху, адже і сьогодні значна кількість представниць «слабкої» статі боронить нашу державу. У цьому контексті особливої уваги заслуговує Катерина Зарицька, ім'я якої стало символом незламності та самовідданості у боротьбі за свободу й незалежність. Вона залишила глибокий слід в історії, адже своє життя присвятила майбутньому України. Надзвичайно важливими є юні роки Катерини, у які сформувалися основи її світогляду, що визначили подальшу долю діячки.

Найбільш ґрунтовно постать Катерини Зарицької розглядається у працях Лесі Онишко. Вона у праці «Нам сонце всміхалось крізь ржавії ґрати... Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі» поетапно простежила життя діячки українського визвольного руху та її діяльність в ОУН та УПА [1]. Дослідженням постаті Катерини Зарицької також займалися Антонова Тетяна та Кісь Оксана [2; 3]. Проте постать Катерини Зарицької заслуговує на поглиблену увагу до окремих етапів її непересічного життя.

Мета дослідження полягає у розкритті ролі родини та виховання, що заклали основи патріотичного духу Катерини Зарицької, а також аналізі впливу освіти, оточення й участі у «Юнацтві» ОУН на формування ідеологічних поглядів й активної життєвої позиції діячки українського визвольного руху. Значний масив інформації про юні роки Зарицької міститься у спогадах, зокрема Уляни Люболич [4].

Катерина Зарицька народилася 3 листопада 1914 р. у Коломиї в сім'ї відомого українського математика Мирона Зарицького. Її народження припало на Першу світову війну, розпад імперій та утворення нових держав. Тож у цей час дівчинка зростала в атмосфері загального неспокою та тривоги, які панували у суспільстві. Ці події мали вплив на формування світогляду майбутньої діячки національно-визвольного руху. Оскільки Мирон Зарицький перебував у лавах Українських січових стрільців, перші роки свого життя Катерина провела разом із матір'ю Володимирою та бабусею Софією у Новому Селі [4, с. 73].

Родина Зарицьких належала до інтелігенції. Батько Катерин – Мирон Зарицький – знаний математик, професор Львівського університету імені Івана Франка та член Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Він походив із родини греко-католицьких священників. Народився Мирон у 1889 р. у селі Могильниця Тереховлянського повіту. Ще за студентських років Зарицький долучився до національного руху. Він був членом Українського студентського союзу, воював у складі Українських січових стрільців, а згодом став старшиною Української галицької армії. Діяльність Мирона справила значний вплив на формування національної свідомості його доньки та слугувала прикладом для неї [1, с. 17–18].

Мати Катерини – Володимира Зафійовська – також походила з родини греко-католицьких священників. Народилася вона у 1892 р. у селі Бариші Тернопільської області. Вищу освіту Володимира здобула у Львові. Мати Катерини під час навчання брала активну участь у житті учительського семінару. Тут і відбулося знайомство Володимири із Мироном Зарицьким. Вони побралися восени 1913 р. Володимира Зафійовська походила із священницької родини, саме це забезпечило християнське виховання доньки Катерини, засадами якого були любов, справедливість та моральна відповідальність [5, с. 5–6].

Дитинство Катерини минало в складні часи політичної нестабільності, боротьби українців за власну державність та польської окупації. У цих обставинах батьки стали прикладом людей, що з гідністю, патріотизмом та активною участю у суспільному житті реагують на виклики епохи. Дівчина брала приклад із батька та матері, які цінували ідейність та не зраджували своїх переконань, що згодом знайде свій відгук у діяльності Зарицької.

Попри складність часів, Катерина Зарицька зростала в атмосфері, наповненій теплом, щастям та любов'ю. Родина стала для майбутньої діячки визвольного руху осередком надійності, підтримки та відданості. Турбота Мирона та Володимири сприяла тому, що їхня донька була допитливою, спокійною, але водночас веселою й дотепною. Цінності, що передали Катерині батьки, сприяли формуванню її відкритості, співчуття, а також моральної стійкості, витримки та самоконтролю, що стали основою її активної діяльності в ОУН та УПА [1, с. 627].

Батьки Катерини Зарицької та їхнє виховання відіграли ключову роль у формуванні особистості та поглядів їхньої доньки. Завдяки інтелігентному середовищу, яке плекало націоналістичні ідеї, в якому зростала Катерина, де їй з дитинства прищепили повагу та любов до рідної культури, патріотизм та готовність до дій, вона отримала підґрунтя, що допомагало їй подолати всі труднощі, які з'являлися на життєвому шляху, і зберегти власні переконання та честь.

Однак моральні принципи та патріотичні погляди, прищеплені батьками, вимагали подальшого розвитку і гарту зовнішнім середовищем. Саме юні роки, освіта та оточення стали вирішальними у виборі Катериною Зарицькою свого майбутнього. Під впливом цих факторів сформувалася відданість національній боротьбі, а також зміцнів патріотичний дух та особистісні чесноти. Цей етап життя, що розпочався зі здобуття освіти, став першим кроком до активних дій Катерини у національно-визвольному русі.

Спершу Катерина Зарицька навчалася у Тернопільській гімназії як вільна слухачка в період з 1923 по 1925 р. Вона відвідувала навчальний заклад із двома іншими дівчатами – Ольгою Дорожовською та Лесею Танчаківською. У гімназії навчання Катерині давалося досить легко, особливо точні науки. Саме тут дівчина зустріла Михайла Сороку, свого майбутнього чоловіка [6, с. 12–13].

Із 1926 р. Катерина Зарицька навчалась у Львові у приватній жіночій гімназії Сестер Василіянок. Цей навчальний заклад був відомий своїми викладачами. Навчання тут було восьми-

річне та проводилося українською мовою, але потрібно було вести документацію польською та українською. Важливою складовою навчання було формування християнського світогляду в учнів. Вони долучалися до недільних богослужінь та популяризації християнської преси. Беручи приклад із батьків, Катерина Зарицька завзято брала участь у подібних заходах.

Позакласне життя учнів було насичене, оскільки проводили концерти та вечори, присвячені відомим історичним постатям. Катерина Зарицька теж не була осторонь, вона брала участь у вечорах, присвячених визначним історичним подіям. Гімназія славилася співпрацею із молодіжними організаціями, зокрема «Сокіл» та «Пласт», що сприяли всебічному розвитку учнів та їхньому фізичному і моральному вдосконаленню. Спосіб життя, набутий у юні роки, Катерина пронесла через усе життя [1, с. 21–25].

Із часом, Катерина Зарицька почала відвідувати Товариство наукових викладів імені Петра Могили, яке знаходилося у Львові. Товариство стало центром політичної думки молоді. Учасники вели дискусії, готували та обговорювали матеріали про політичну ситуацію у краю. Згодом, багато учасників почали вести політичну боротьбу словом та ділом поза Товариством, у тому числі й Катерина Зарицька [7, с. 144–145].

Під час навчання у гімназії Сестер Василіянок Катерина Зарицька доєдналася до діяльності «Юнацтва» ОУН та стала активною учасницею цієї структури. Ця подія стала однією з найважливіших в її біографії, адже визначила її майбутню діяльність та життєвий шлях. ОУН виникла на основі УВО у 1929 р. Організація ставила собі за мету боротьбу за українську незалежну державу шляхом політичної, пропагандистської та збройної діяльності. Молодіжні структури ОУН відігравали значну роль у підготовці нових поколінь до цієї діяльності [8, с. 97–100, 110–112].

У «Юнацтві» ОУН Катерина Зарицька проявляла себе як активну та здібну особистість. Завдяки своїм чеснотам вона користувалася повагою у свого оточення. «Хоч Катруся не займала якихось провідних постів, вона була всюди, де треба було виконати якесь важке завдання, допомогти комусь. Мала вона особливий особистий чар, який ми тепер звемо «каризмою». Спокійна, неголосна, але весела, мала почуття гумору й була дотепна», – згадує Уляна Люболич [4, с. 74]. Тут діячка отримала свій перший псевдонім – «Орися». Катерина швидко зростала в ієрархії організації. Спочатку вона пропагувала ідеологію ОУН, пізніше завідувала бібліотекою підпільної літератури та навчала молодших учасників «Юнацтва» історії України та ідеології Організації. Діяльність на посаді референтки відділу пропаганди юнацької мережі вимагала організаторських здібностей. До роботи «Орисі» входили не лише підготовка і поширення матеріалів, а й проведення вишколів та ідеологічної роботи серед молоді. Ще до повноліття Катерина Зарицька стала частиною національно-визвольного руху [1, с. 46–49].

Важливим етапом у формуванні Катерини Зарицької як підпільниці та діячки ОУН стала участь у складі дівочої бойово-розвідувальної п'ятірки під керівництвом Марії Кос, рідної сестри композитора Анатолія Кос-Анатольського. У 1932 р. під час канікул дівчина разом із батьком та чотирма подругами вирушила у мандрівку на байдарках річками Волині та Полісся. На той момент троє з них належали до жіночої «п'ятірки» ОУН [9]. Це об'єднання виконувало завдання, які стосувалися стеження, розвідки, збору та передачі інформації, а також налагодження зв'язку між окремими членами, які виконували бойові завдання [10, с. 30–32].

Особливою рисою Катерини Зарицької було її вміння поєднувати інтелектуальну та практичну діяльність. Вона була начитаною та добре орієнтувалася в історії та політичних питаннях, а також залишалася рішучою та здатною до дій, що високо цінувалося у колах підпілля. Для діячки важливим був шлях досягнення мети, незалежності України, заснований на принципах солідарності, взаємопідтримки та відданості.

Період навчання у гімназії та участі у юнацькій мережі ОУН та у бойово-розвідувальній п'ятірці став вирішальним для подальшої долі та діяльності Катерини Зарицької. Вона отримала безцінний досвід, який сприяв особистісному зростанню та формуванню політичних поглядів. Із дівчини-гімназистки вона зросла до відданої національної діячки, яка вміє ухвалювати виважені рішення у надзвичайних ситуаціях та має лідерські якості.

Отже, постать Катерини Зарицької свідчить про те, що особистість формується під впливом батьківського виховання, родинного середовища, оточення та освіти. Мирон і Володими-

ра Зарицькі створили такі умови виховання, у яких ще з дитинства дівчина отримала розуміння важливості національності та незалежності. Завдяки освіті, що стала основою для формування ідеологічних поглядів і поштовхом до громадської діяльності, вона змогла розвинути власні організаторські здібності та вміння вести за собою людей. Навчання не лише сприяло отриманню ґрунтовних знань, а й привело «Орисю» до громадсько-політичної діяльності, зокрема у лавах «Юнацтва», а згодом і у підпіллі ОУН. Саме під впливом цих факторів сформувалася стійка, віддана боротьбі та готова до протистояння життєвим викликам, особистість.

Abstract. The article examines the key factors in the formation of Kateryna Zaritska's personality and ideological views. It analyses the influence of her family upbringing by Myron and Volodymyra Zaritska, which formed the basis of her moral values and patriotic spirit, as well as her education and extracurricular activities on the formation of her worldview. Considerable attention is paid to Kateryna Zaritska's active participation in the «Yunatstvo» OUN, which revealed her extraordinary organizational abilities and determined her life's mission. The article illustrates the influence of these factors on the formation of a stable, devoted personality ready to face life's challenges.

Keywords: Kateryna Zaritska, family, «Yunatstvo» OUN, Ukrainian liberation movement.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онишко Л. Нам сонце всміхалось крізь ржавії грати.... Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі / ред. П. Й. Потічний. Торонто, Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2007. 928 с.
2. Антонова Т. Жінка та її «мирні», «напівмирні» й «воєнні» ролі в боротьбі ОУН і УПА. *Український визвольний рух*. Львів, 2007. Вип. 9. С. 138–146.
3. Кісь О. Національно-визвольні змагання як випробування меж традиційної жіночності: жіночий досвід у національному підпіллі 1940–50-х рр. *Етнічна історія народів Європи*. 2016. Вип. 48. С. 61–78.
4. Любович У. Про юні роки Катерини Зарицької. *Сучасність*. Мюнхен, 1987. Ч. 5 (313). С. 73–79.
5. Логаза М. Мати-страдниця Володимира Зарицька. *Наше життя*. Нью-Йорк, 1987. Вип. 1. С. 5–6.
6. Бондарук Л. Михайло Сорока: до 90-річчя від дня народження і 30-ліття від дня смерті (27.03.1911 – 16.06.1971). Дрогобич: Відродження, 2001. 293 с.
7. Малащук Р. З книги мого життя. Нью-Йорк, Торонто, Лондон, 1987. Т. 1. 358 с.
8. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Дрогобич, 1994. 192 с.
9. Липовецький С. «І Судоплатов зняв шапку й так низько поклонився...». *Локальна історія*. 2 листопада 2024. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/i-sudoplatov-zniav-shapku-i-tak-nizko-poklonivsia/> (дата звернення: 29.09.2025).
10. Онишко Л. Роль жінки в українському національно-визвольному русі середини ХХ століття. *Український визвольний рух*. Львів, 2004. Вип. 3. С. 30–38.

УДК 94:355.48](37:477.75)"00/03"

ДО ПИТАННЯ ПРО РИМСЬКУ ВІЙСЬКОВУ ПРИСУТНІСТЬ У БОСПОРЬСЬКОМУ ЦАРСТВІ В І СТ. ДО Н. Х – ІІІ СТ. ПІСЛЯ Н. Х.

Й. Ф. Кобас Константин

Анотація. У статті розглядається римська військова присутність на території Боспорської держави. В основу дослідження покладено принципи історизму, системності й комплексності. У процесі дослідження було залучено дані з писемних, епіграфічних і нумізматичних джерел. На їх підставі було визначено, що Одриське царство було анексоване з метою позбавлення Мітридата потенційних союзників; Боспорське царство у 60-ті рр. І ст. після Н. Х. зберігало свою незалежність і в цей час на його території не було римських військ; розміщення римських військ на території царства здійснювалося лише за необхідності; час перебування римських гарнізонів був чітко обмежений часовими рамками здійснення операцій; факт перебування римських військ класифікується як надання союзної допомоги.

Ключові слова: Північне Причорномор'я, Боспорське царство, римська військова присутність, вексіяція, auxilia.

Вступ. Після завершення Мітридатових війн у 63 р. до Н. Х., які закінчилися поразкою і загибеллю Мітридата VI Евпатора, а водночас і крахом його експансіоністських прагнень, розпочався процес проникнення й поступового закріплення римлян у Причорномор'ї. Не оминув цей процес і його північної частини, де на території грецьких полісів – Тіри, Ольвії та Херсонесу Таврійського – у І–ІІІ ст. після Н. Х. розміщувалися римські залоги. Якщо факт